

Студент 6 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ГЛОБАЛІЗАЦІЮ

Анотація. Обґрунтовано взаємозалежність фінансової кризи та глобалізації. Визначено причини та наслідки світових криз у наш час.

Аннотация. Обоснована взаимозависимость финансового кризиса и глобализации. Определены причины и последствия мировых кризисов в наше время.

Annotation. Interdependency of financial crisis and globalization was substantiated. Causes and effects of world crises nowadays were defined.

Ключові слова: глобалізація, фінансова криза, валовий внутрішній продукт (ВВП), країна, кредит.

Сьогодні термін "глобалізація" використовується доволі часто. Однак хоча цей термін і відомий більшості людей, мало хто бачить глобалізацію з усіма її складовими. Не слід вважати глобалізацію лише процесом зближення та інтеграції економік і культур країн. Це явище значно глибше і поверховий його розгляд не дозволяє повністю зрозуміти наслідки такого зближення для країн та світового простору загалом.

Актуальність цієї статті визначається значним зростанням в останні роки залежності різних країн від стану світової економіки (зокрема світової фінансової сфери). Глобалізація світової фінансової сфери поступово і неминуче тягне у зону свого впливу країни, що розвиваються, незважаючи на те, підготовлені вони до цього чи ні. Це трапилось і з Україною в останньому десятиріччі. Минулі роки показали, що така приваблива інтеграція, окрім явних переваг, криє в собі також значні недоліки та загрози. Особливо це стосується країн, ринки яких тільки формуються. Саме такі країни відчувають на собі наслідки фінансових криз і нестабільність світової економіки більшою мірою.

Сьогодні є мало праць, присвячених аналізу саме глобалізаційних процесів. Більшість книг та наукових статей розглядають внутрішні проблеми та методи їх вирішення. Це, скоріше за все, пов'язано з прагненням країн здолати рецесію та вийти нарешті з кризи. У наявній на сьогоднішній день літературі відсутній комплексний аналіз впливу останньої фінансової кризи на економіку і соціальний стан України, хоча ця проблема потребує детального та всестороннього розгляду. Крім того, цікавим є той факт, що погляди на методи боротьби з кризою та її уникнення в майбутньому у різних дослідників діаметрально протилежні. Проте всі вони свідчать про необхідність поєднання зусиль різних країн заради успішного подолання кризи і подальшої рецесії. До західних економістів, що займалися дослідженням світової фінансової кризи, можна віднести Г. Мінські, П. Кругмана, С. Фішера, Дж. Сакса, М. Фрідмена, К. Рейнхарта, Л. Рауша та інших. Зокрема Ліндон Рауш завзято виступав з пропозицією повернення США до ідей Рузвельта, стверджуючи, що "ми повинні врятувати світ від колапсу, і саме це є основною проблемою, що стоїть на порядку денному" (промова перед групою дипломатів від 08.02.2007 р.). Російські економісти також займалися дослідженням цієї проблеми. Це Шанаєв В. Н., Мусатова В. Т., Анкіна А. В., Кузнєцова В. І., Алексашенко С. В. тощо.

Мета цього дослідження – аналіз основних причин виникнення світової фінансової кризи, її впливу на глобалізацію та визначення можливих результатів цього впливу у майбутньому.

Глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є міжнародний поділ праці, міграція у масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Особливих темпів глобалізація набрала в останні десятиліття ХХ і на початку ХХІ століття. З одного боку, це пов'язано з падінням залізної зависи та інтеграцією Китаю у світову економіку, з іншого – із швидким розвитком інформаційних технологій, завдяки яким зросли можливості доступу до будь-якої інформації у світі [1].

Сьогодні все частіше разом з поняттям "глобалізація" використовують термін "фінансова криза". Поняття "фінансова криза" має широке застосування до різних випадків, коли деякі фінансові установи або заощадження раптово втрачають велику частину своєї вартості. На початку століття, багато фінансових криз пов'язували з банківськими кризами та багато рецесій збігалося з цими кризами. До інших випадків, що також називають фінансовими кризами, належать: падіння фондових ринків, валютні кризи, банкрутства та дефолти. Економісти розробили різні теорії виникнення та запобігання появі фінансових криз. Однак та фінансові кризи все ще трапляються по всьому світу.

На початку 2008 року поступово стали проявлятися перші ознаки фінансової кризи світового масштабу. У багатьох країнах спостерігалось зниження об'ємів виробництва, попиту, цін на сировину та зростання безробіття. Але це все тільки наслідки кризи. Що до причин її виникнення думки економістів розходяться [2 – 7]. Більшість

загальна циклічність економічного розвитку;
"перегрів" кредитного ринку і, як наслідок, іпотечна криза;
високі ціни на сировинні товари (зокрема нафту);
"перегрів" фондового ринку;
зниження ефективності та якості менеджменту великих компаній;
збільшення диспропорції у розвитку "нових" (інформаційних) і "традиційних" секторів світової економіки;
знищення конкуренції у сфері значного фінансового капіталу;
перерозподіл інвестиційного капіталу на користь фінансового сектора світової економіки. Із загальної доларової маси 10 % обслуговує оборот реального сектора економіки, а 90 % – обіг фінансових активів;
неадекватність методологічної бази, що знаходиться в основі сучасної фінансово-економічної політики більшості країн світу;
відсутність адекватних сучасним умовам наднаціональних інститутів регулювання руху фінансових потоків.

Виходячи з цього, можна охарактеризувати фінансову кризу як неминучу подію що, рано чи пізно, повинна була статися при незмінній тенденції розвитку сучасної економіки. Події 2007 року (іпотечна криза в США та зростання продовольчих цін) тільки наблизили її початок. А якщо враховувати зауваження про циклічність економічного розвитку, стає зрозумілим, що нові фінансові кризи більш ніж вірогідні у майбутньому. І тільки від урядів країн залежить, чи приймуть вони такі самі масштаби або лише трохи схвилюють економічний простір, не завдавши відчутної шкоди добробуту цих країн. Та, крім цього, існує й інша точка зору, яку неможливо не враховувати [8 – 10]. Вона полягає у тому, що фінансова криза – це ні що інше, як вправно розроблений та добре розрахований США метод впливу на інші країни світу задля збагачення та забезпечення кращого життя так названого "золотого мільярду". Якщо згадати історію, можна побачити, що передумови сучасного стану речей на міжнародному рівні просліджуються ще в часи прийняття Бреттон-Вудської валютної системи (1944), коли під тиском США був затверджений "доларовий стандарт". Іншими словами, сорок три країни, що брали участь у конференції, погодилися підтримувати коливання своїх курсів до долара США в рамках одного відсотка. Таким чином, світова валютна система була заснована на пануванні долара, а США "фактично отримали право на неконтрольований друк грошей, нав'язавши їх іншим країнам, скупляючи багатства світу за безцінь" (зі статті "Проект "Фінансова криза", 2011 р.) [11]. Сьогодні емісія доларової маси значно перевищує світовий ВВП. При цьому від інших країн МВФ США вимагає жорстко дотримуватися певного співвідношення грошової маси й ВВП.

Обидві точки зору мають право на існування, тому що базуються на фактах. Але якщо перша розглядає тільки поверхневі явища не заглиблюючись у пошук першопричин, то друга намагається відстежити коріння негативних змін та знайти камінь спотикання світової економіки.

Фінансові кризи у своїх проявах негативно впливають на добробут країн та на весь економічний простір. Це ствердження не спричиняє жодних суперечок. Погоджуються і з тим, що глобалізація посилює ці наслідки та поширює їх на більшість країн світу, які так чи інакше взаємодіють між собою. Але не всі звертають увагу на те, що і фінансова криза може впливати на глобалізацію. Це двосторонній процес. А вплив цей доволі значний та важливий для кожної країни.

По-перше, глобалізація сьогодні означає тісну взаємодію більшості країн, їх співпрацю та, інколи, взаємозалежність (постачання ресурсів або товарів, фінансова допомога тощо). Фінансова криза значно ускладнює такі відносини. Вона спричиняє зростання цін та інфляцію, які, у свою чергу, тягнуть за собою зниження ВВП (рис.1) та часткове закриття економіки країни від іншого світу (іноді повний протекціонізм). Ззовні припиняється постачання необхідних країні ресурсів та товарів, надання фінансової допомоги, часто посилюється міграція з менш розвинутих країн. Країна фактично залишається сама по собі зі своїми внутрішніми проблемами, не тільки економічними, але й соціальними. Зростає рівень безробіття, а з ним поглиблюється розшарування населення за рівнем доходу. Як наслідок – занепад економіки, соціальне невдоволення, можливі навіть революції (Туніс, Лівія, Єгипет).

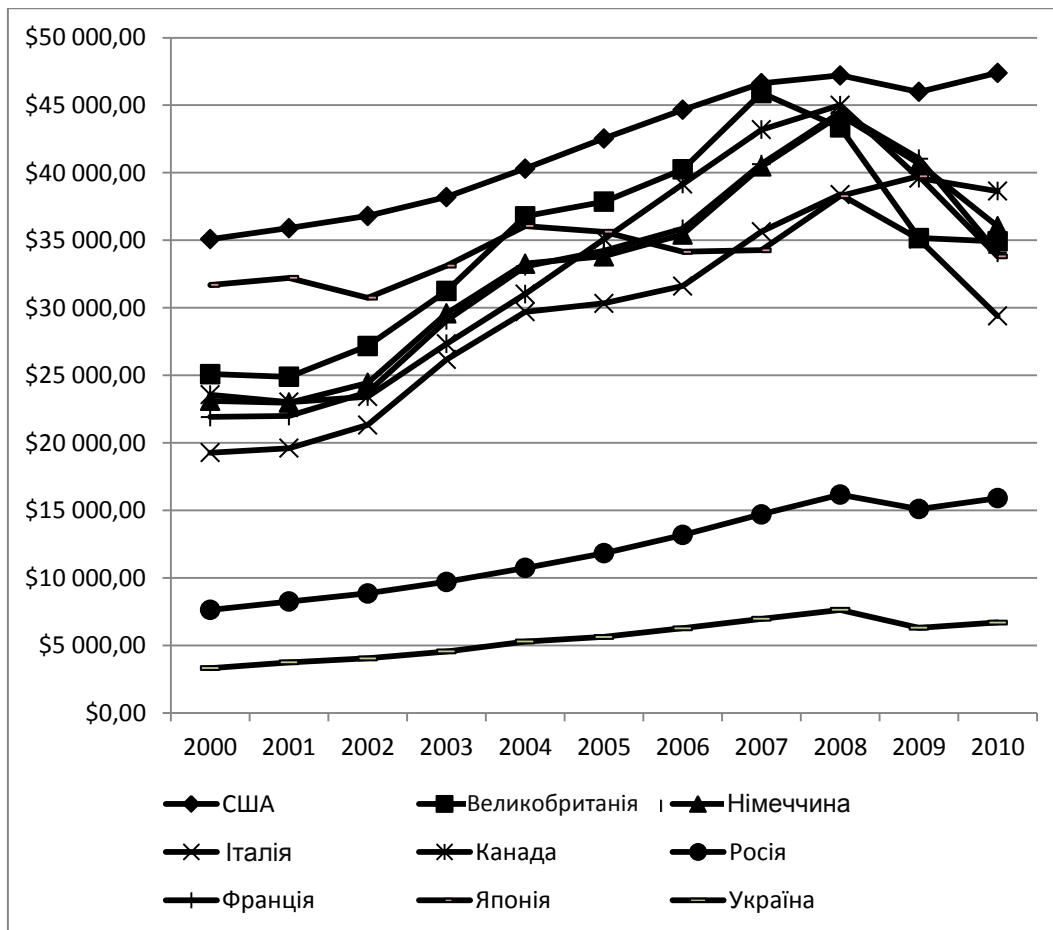

Рис. 1. ВВП на душу населення (на ППС) за 2000 – 2010 роки [7]

По-друге, завдяки глобалізації та пропагуванню СОТ політики вільної торгівлі (на думку представників СОТ, протекціонізм ускладнює вихід світової економіки з кризи) на внутрішніх ринках країн з'являється багато іноземних підприємств та, зокрема, банків (постіндустріальні країни, наприклад, прагнуть перенести більшість своїх підприємств закордон). Саме такі банки користуються в наші дні більшою популярністю серед населення, ніж національні. Це прояв глобалізації фінансових ринків. А її наслідком можна назвати збільшення залежності країн та значне прискорення розповсюдження кризових явищ у фінансовій сфері. Зі слів Олександра Сугоняко, президента Асоціації українських банків, "банки з іноземним капіталом сприяли популяризації валютних кредитів та іноземної валюти в Україні, рекламували споживання в борг і допомагали захопленню українського ринку імпортованими товарами. Це наблизило початок фінансової кризи в Україні".

Таким чином, спостерігаються два протилежні явища: фінансові кризи водночас знижують темпи глобалізації і збільшують взаємозалежність країн одна від одної. Тобто під час кризи країни починають закривати свої економіки від світу, але не можуть успішно розвиватись через свою залежність від інших. Особливо яскравим прикладом є взаємовідносини США та країн, яким вони надають кредити. Всі ці країни на сьогоднішній день – боржники США. Великі суми кредитів самі по собі тяжко віддати, але, крім того, постійно зростають ставки процентів. Саме тому часто береться інший кредит – на погашення попереднього. Це замкнене коло, яке практично неможливо розірвати. Єдиний вихід з цієї ситуації – чесно віддати борг, більше не займаючи ні у кого – підсильний далеко не кожній країні. І це типова ситуація. Але тут не все рівнозначно. Якщо проглянути статистику деяких фінансових організацій (таких, як МВФ, ООН та Світовий банк), можна побачити, що найбільшими боржниками сьогодні є розвинуті та заможні країни. Наприклад, згідно з розрахунками ООН, її країни-члени за станом на початок 2010 р. заборгували організації 787 млн доларів (з яких 88 %, тобто 691 млн доларів, – борг США). При цьому представники Організації визнають, що сама ООН винна країнам-членам 430 млн доларів (таблиця).

Таблиця

Країни-боржники за розміром зовнішнього боргу (II квартал 2009 року) [12]

№ п/п	Країна	ВВП (\$ млрд)	Зовнішній борг (% від ВВП)	Зовнішній борг на душу населення (\$)	Загальна сума боргу (\$ млрд)
1	США	14260	94,3	43793	13454
2	Великобританія	2226	408,3	148702	9087
3	Германія	2918	178,5	63263	5208

4	Франція	2128	236	78387	5021
5	Нідерланди	672	365	146703	2452
6	Іспанія	1403	171,7	59457	2409
7	Ірландія	188,4	1267	567805	2386
8	Італія	1823	126,7	39741	2310
9	Швейцарія	316,7	422,7	176045	1338
10	Бельгія	389	320,2	119681	1246
11	Австралія	800,2	111,3	41916	891,26
12	Австрія	329,5	252,6	101387	832,42
13	Швеція	344,3	194,3	73854	669,1
14	Гонконг	306,6	205,8	89457	631,13
15	Данія	203,6	298,3	110422	607,38
16	Греція	343	161,1	51483	552,8
17	Норвегія	275,4	199	117604	548,1
18	Португалія	236,5	214,4	47348	507
19	Фінляндія	193,5	188,5	69491	364,85
20	Венгрія	196,6	105,7	20990	207,92

Переважну більшість країн світу на сьогоднішній день відносять до боржників – це вся Єврозона, центральна та східна Європа (окрім Ірландії та Люксембургу), вся північна, центральна та південна Америка (за виключенням Венесуели), Австралія та інші. Простіше перерахувати країни, які відносять до кредиторів. Їх всього тридцять. Причому у їх склад входять не тільки Росія та Китай, але й Іран, Лівія, Ангола, Венесуела та навіть Намібія і Ботсвана. Іншими словами, сьогодні бідні позичають заможним (рис. 2).

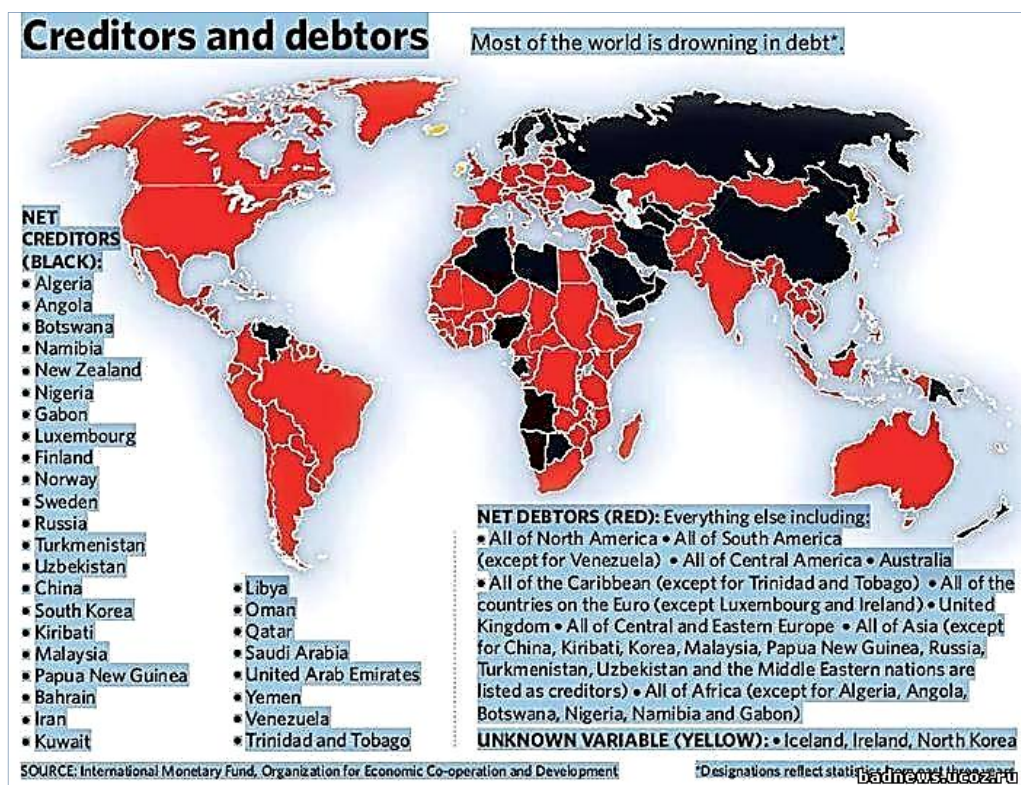

Рис. 2. Країни-боржники (червоні) та кредитори (чорні) [13]

Наслідки такого положення речей можуть стати наступними:
нові фінансові та економічні кризи з кожним разом будуть набувати все більшого масштабу;

слабші країни під тиском фінансових проблем будуть змушені все частіше вдаватись до таких методів, як девальвація, кредити міжнародних організацій та ін.;

через неконкурентоспроможність на зовнішніх ринках країнам з перехідною економікою та країнам "третього світу" загрожують занепад та дефолти;

прагнення Росії створити спільний торговельний простір може призвести до появи сильної залежності країн-учасниць від Російської Федерації та подальшого поглинання нею найуразливіших країн (наприклад України). Таким чином, стає можливою поява нового Радянського Союзу.

Останнім часом усе частіше звучить питання: "Якщо глобалізація – свідчення соціального прогресу, тоді чому більшість країн, що беруть активну участь у цьому процесі, поступово регресують і втрачають свої економічні переваги?", "Чому глобалізація приносить з собою чисельні фінансові та економічні кризи?" і, нарешті, "Чому це "позитивне" явище призводить до зниження життєвого рівня мільйонів людей у країнах, що розвиваються?". Відповідь у політиків та дослідників, як це не дивно, тільки одна: "Тому що ці країни не виробили правильної моделі поведінки в сучасному світі". Вони запевняють, що сучасний стан речей – єдиний можливий напрямок розвитку світу. Альтернатив немає і бути не може. І якщо країна в такому середовищі не може вижити – звинувачувати в цьому нікого. Виживає найсильніший (з газети The New York Times) [14]. Та якщо звернути увагу на те, хто саме пропагує таку точку зору, відразу згадується теорія "золотого мільярду" та впливу США на інші країни світу. А зараз якнайбільше потрібен неупереджений огляд ситуації, що склалась на міжнародному просторі. Тільки так можна розраховувати на адекватність отриманих даних і на те, що запропонований план дій буде враховувати інтереси всіх країн світу, а не тільки впливових лідерів.

Таким чином, виникнення світової фінансової кризи здебільшого зумовлене глобалізацією фінансових ринків, залежністю більшості країн від міжнародної торгівлі та "порожнього" долара США, відсутністю адекватних сучасним умовам інститутів регулювання руху фінансових потоків та пропагуванням міжнародними організаціями максимальної лібералізації внутрішніх ринків. Набираючи силу з кожною своєю появою, фінансові кризи все більше впливають на глобалізацію і добробут залучених у неї країн, призводять до війн та занепаду найбільш вразливих та слабких країн. Але на сьогоднішній день неможливо адекватно оцінити ситуацію на міжнародній арені і запропонувати успішний план виходу з кризи через небажання провідних країн світу змінювати становище речей.

Наук. керієн. Матюшенко І. Ю.

Література: 1. <http://data.worldbank.org>. 2. Хасбулатов Р. И. Глобальный финансовый кризис: причины и последствия / Хасбулатов Р. И. // Век глобализации. – 2008. – № 2. – С. 30–45. 3. Иванов Н. А. Уходя, тушите свет / Иванов Н. А. // Эксперт. – 2008. – № 44. – С. 63–64. 4. Кокшаров А. Т. Стабилизация кризиса / Кокшаров А. Т., Сумленный С. В. // Эксперт. – 2008. – № 41. – С. 48–50. 5. Быков П. А. Мир без гегемона / Быков П. А. // Эксперт. – 2008. – № 41. – С. 86. 6. Кизим М. О. Високотехнологічний розвиток економіки – шлях до подолання наслідків світової фінансової кризи в світі й в Україні / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко. 7. <http://about-crisis.ru>. 8. Пизано Д. Глобализация и международный финансовый кризис / Пизано Диего // Доклад на конференции по экономическим исследованиям. – Колумбия. 9. Михайлов Д. М. Финансовая глобализация как фактор экономического влияния / Д. М. Михайлов // Доклад на конференции Международного финансового института ФА. – Россия. 10. Мазуркевич Л. О. Глобалізація як одна з причин зростання безробіття / Л. О. Мазуркевич, О. С. Шелемеха // Доповідь на науковій конференції ВДНЗ. – 2009. 11. Маслов С. А. Проект "Финансовый кризис" / С. А. Маслов // Бизнес-планирование. – 2010. 12. <http://www.cnbc.com>. 13. <http://badnews.org.ru/>. 14. <http://www.nytimes.com>. 15. Генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ 1947). 16. Підсумковий документ Конференції з питання про світову фінансово-економічну кризу та її наслідки для розвитку (прийнято резолюцією 63/303 ГА від 09.07.2009). 17. Кушнарєнко О. М. Финансовый кризис как элемент современной финансовой глобализации / О. М. Кушнарєнко // Стаття в РЭА им. Г. В. Плеханова. – Россия. 18. Глущенко Г. В. Финансовые риски в условиях глобализации / Глущенко Г. В. // Финансы и кредит. – 2006. – № 19. – С. 19–25. 19. Лук'яненко Д. Г. Стратегія економічного розвитку в умовах глобалізації / Лук'яненко Д. Г. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 538. 20. Пахомов Ю. С. Україна і виклики глобалізації / Пахомов Ю. С. // День. – 2001. – № 139. 21. Глобалізація інвестиційних процесів та фінансова безпека України // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 2001. – Київ. 22. <http://uk.wikipedia.org>.